

LIETUVOS
NACIONALINIS
M. MAŽVYDO
BIBLIOTEKA

mpkslas menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1985

SPALIO MĖN. 19 d. / OCTOBER 19, 1985

PART TWO - Nr. 205(38)

Šiame numeryje:

Braženas išaiškina tarybinės literatūros pranašumą.
Pirmosios lietuviškos gimnazijos jubiliejus.
Dail. Reginos Ingelevičienės kūrybos raida.
Antro Kavaliūno apsakymas „Paskutinis valsas“.
Literatūrinė popietė Sydnėje.
Leonardo Andriekaus eilėraščiai.
Antro kaimo gastrolių Los Angeles.
Teresės Žilytės koncerto belaukiant.
Kuraičio raštų rinktinė paruošta spaudai.
Artėja Lietuvių fotografų išeivijoje 14-toji metinė paroda.

Pirmosios lietuviškos gimnazijos jubiliejus

GRAŽUTĖ ŠLAPELYTĖ SIRUTIENĖ

Be abejo, visi žinome, kad 1920-ųjų metų spalio 9-oji diena yra įrašyta į mūsų tautos istorijos lapus kaip Vilniaus klastingo užgrobito data. Yra įsigalėjusi tradicija vienaip ar kitaip paminėti to skaudaus įvykio metines, ar bent pagvildinti spaudoje mūsų buvusius, dabartinius ar būsimus su lenkais santykius. Tačiau šį rudenį norėtume priminti ir kito — teigiamo, ne politinėje, bet kultūrinėje srityje reikšmingo visai Lietuvai, o ypač Vilniui ir rytinei Lietuvos daliai, įvykio sukaktį, būtent, prieš 70 metų Vilniuje įsteigtą pirmąją lietuvišką gimnaziją. Ji buvo įkurta Pirmojo pasaulinio karo metu, prieš pat vokiečiams užimant Vilnių, Lietuvių Centro Komiteto dėl karo nukentėjusiems šelpti pastangomis.

Archyve išlikusiame kukliame leidinyje *Vilniaus Lietuvių Gimnazija — 10-ties metų sukautuvėms paminėti*, išspausdintame 1925 m. Vilniuje, skaitome, kad 1915 m. rugsėjo mėn. Vilniuje įkurtos gimnazijos pirmas mokytojų tarybos posėdis buvo spalio 9 dieną (lemtinga spalio 9-oji!), o mokslas gimnazijoje prasidėjo to pat mėnesio 18 d. Netrukus ją perėmė globoti Vilniaus lietuvių švietimo draugija „Rytas“.

Vilniaus lietuvių gimnazija, 1921 m. pavadinta Vytauto Didžiojo vardu, yra tuo reikšminga, kad tai buvo pirmoji Lietuvoje įsteigta gimnazija, kurioje visi mokslo dalykai pradėta dėstyti lietuvių kalba, ir kad ji, atlaikiusi per 20 metų lenkų okupacijos priepauidą, išmokslino ir užgūdino šimtus Vilniaus krašto lietuviško jaunimo, ištvėringai ir atkakliai kovojusio dėl išlaikymo lietuviškos Vilniaus krašte. Vėliau ir kitos lietuvių gimnazijos buvo steigiamos vilniškės gimnazijos pavyzdžiu ir sekant jos programa.

Kad Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnaziją verta šįmet paminėti, nelaukiant jos įsteigimo deimantinio jubiliejaus, įtaigauja dar ir ta dingstis, kad mūsų tarpe (ir Lietuvoje) dar tebegyvena vienas kitas to svarbaus kultūrinio įvykio akivaizdininkas-ė, atsimeinę gimnazijos įsteigimą, pirmuosius nebrąsius joje žingsnius, stojamuosius egzaminus, pirmuosius mokytojus ir džiaugsmą bei pasididžiavimą.

kritikė. Ždanovas būtų ją sutvarkęs grubesniais žodžiais ir mažiau elegantiškais sakiniais. Teliaka klausimas, kuo Braženas iš esmės skiriasi nuo Ždanovo? Sutinkame, kad jų retorika skirtinga. Tačiau abiems tėra viena, marksistinė-lenininė tiesa. Abudu rašytojams teledžia judėti vienos ideologijos rėmuose. Abu pritaria vėzdo naudojimui neklusniesiems autoriams sudrausti. Abiems Maskva visad neklaidinga. Skirtumai išoriniai, panašumai esminiai. Parafrazuojant prancūzų patarlę — kuo daugiau partiniai kritikai keičiasi, tuo labiau jie pasilieka tokie patys. ajl

mą, išjungus į lietuvių gimnazistų eiles. O vėliau turėta daug neeilinių išgyvenimų, besikeičiant Vilniuje valdžioms ir tęsiant mokslą permainingose sąlygose. Gera būtų nenusinėti tų atsiminimų su savimi į amžinybę, bet palikti, surašius ar įkalbėjus į magnetofono juosta, ateinančioms kartoms.

Gimnazijos istorija išspausdinta *Lietuvių Enciklopedijoje*, tad jos čia nekartosiu. Norėčiau tiksliai išskirti keletą išskirtinių, tik šiai gimnazijai būdingų reiškinį ar su jos veikla susijusių įvykių.

Vytauto Didžiojo gimnazija per tą 70-metį, pagal lietuvišką priežodį, buvo vėtyta ir mėtyta ne tik perkeltine, bet ir tiesiogine prasme. Štai, kad ir 1921 m. spalio mėn. 1 dieną lenkų okupantų valdžios pareigūnai su policijos pagalba prievarta iškraustė lietuvių gimnaziją iš jos rūmų: gimnazijos inventorių buvo išmestas tiesiog į gatvę, o anksčiau susiūnkę mokiniai buvo brutaliai išstumti iš klasių ir išvaryti iš gimnazijos patalpų. Kai gatvėje mokiniai ėmė giedoti Lietuvos himną, tai policija, lenkai studentai ir skautai juos apmušė, kai kuriuos net sukrūvino. Keli mokytojai ir vyresniųjų klasių mokiniai buvo suimti ir tardomi. O po kelių dienų apie 250 lietuviukų su jų globėjais buvo išvaryti ir iš vadinamos Didžiosios lietuvių prieglaudos. Po dviejų savaičių ieškojimo pastogės, mūsų gimnaziją laikinai priglaudė žydai: jų realinės gimnazijos patalpose popietinėmis valandomis ir vakarais buvo tęsia-

Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos 1925 metų abiturientai su direktorium Marcelinu Šikšniu (antrojo eilėje, ketvirtas iš kairės), mokytojais ir dr. Jonu Basanavičium (antrojo eilėje, trečias iš kairės).

mas mokslas. O kai kurios pamokos vyko tiesiog gamtos prieglobstyje...

1922 metų sausio pabaigoje ir vasario pradžioje buvo suimti, įkalinti ir apkaltinti priešvalstybine veikla (šnipinėjimu Lietuvos naudai ir panašiai) keliasdešimt lietuvių inteligentų, jų tarpe gimnazijos direktorius Mykolas Biržiška ir keli mokytojai. Vasario 5 d. nakties metu jie buvo prikelti iš miego savo kameroje Lukiškių kalėjime ir išvežti į namus atsisveikinimui su šeimomis. Aišku, toks skubus, naktinis atsisveikinimas įtaigavo susaudymą. Tačiau po to juos (iš

viso 20 lietuvių ir 13 gudu) lenkai nuvežė prie demarkacijos linijos ir ištrėmė — perdavė Lietuvos pasienio sargybai. Galima būtų paminėti ir daugiau tokių bei panašių „vėtytųjų ir mėtytųjų“, patirtų ankstyvesniais ar vėlyvesniais gimnazijos gyvavimo laikotarpiais, tačiau pasidomėkime ir kitokiais gimnazijos aspektais.

Vytauto Didžiojo gimnazija gali didžiulius savo steigėjais bei mokytojais. Pirmuoju jos direktorium buvo Nepriklausomybės akto signataras, būsimasis Lietuvos universiteto, o vėliau, atgavus Vilnių, ir Vilniaus universiteto rektorius profesorius Mykolas Biržiška. 1922 m. jį ištrėmus į Nepriklausomą Lietuvą, gimnazijos vadovybę perėmė žinomas pedagogas, matematikos vadovėlių autorius, rašytojas ir visuomenininkas Marcelinas Šikšnys. Jis, mokinį gerbiamas ir mylimas, ėjo direktoriaus ir matematikos mokytojo pareigas per daugelį sunkių lenkų sprespaudos metų iki Vilniaus grąžinimo Lietuvai. Direktorius Šikšnis sulaukęs gilių senatvės — išgyvenęs 96 metus — prieš 15 metų numirė Vilniuje.

Ypač gilūs ir neišdildomus pėdsakus gimnazijos auklėtiniių sirdyse paliko Lietuvos patriarchas daktaras Jonas Basanavičius — vienas iš gimnazijos steigėjų, kurį laiką mokinį gydytojas, moksleivių tautosakos kuopelės globėjas, skautų globėjas bei garbės narys ir daugelio gimnazijos iškilnių garbės pirmininkas. Vilniaus gimnazijos mokytojais trumpesni ar ilgesni laiką yra buvę daugelis mūsų tautos garbingų vyrų, būsimų Nepriklausomos Lietuvos aukštųjų pareigūnų, mokslininkų, kaip: pirmasis Lietuvos Respublikos prezidentas Antanas Smetona, Lietuvos Respublikos prezidentas Aleksandras Stulginskis, arkivyskupas Meišlovas Reinyš, prof. A. Janulaitis, Lietuvos Banko direktorius P. Grajauskas, prof. Vaclovas ir prof. Viktoras Biržiškos, dailininkai A.

Varnas, A. Žmuidzinavičius ir kiti. Daug pirmųjų gimnazijos mokytojų po kelerių metų pasitraukė ar buvo priversti pasitraukti į Nepriklausomą Lietuvą, tačiau jų vieton stoji kiti, kaip kun. K. Čibiras, K. Stašys, dr. J. Šlapelis, B. Untulis, kun. V. Zajancauskas ir kiti, kurie, nepabūgę sunkių gyvenimo bei darbo sąlygų, isitvirtino pavergtoje sostinėje ir per visą lenkų okupacijos metų istoriją lietuviškos gimnazijos bei mokytojų, bet ir kaip lietuviško tautinio, kultūrinio ir visuomeninio darbo šūnį Vilniaus krašte.

Atkreiptinas dėmesys į Vytauto Didžiojo gimnazijos mokytojų nuopelną visoms Lietuvos mokykloms — ruošimą pirmųjų mokyklinių vadovėlių. Juk steigiant pirmąją lietuvišką gimnaziją visiškai neturėta vadovėlių lietuvių kalba! Neįmanoma buvo ilgiau verstis konspektais ar vertimais iš svetimų kalbų, todėl Lietuvių Mokslo Draugija ėmėsi iniciatyvos leisti, o mokytojais suskato ruošti vadovėlius. Dažnas vyresnės kartos tautietis, augęs ir lankęs mokyklą ne tik Vilniuje, bet ir Nepriklausomoje Lietuvoje, prisimins mokėsis skaityti iš Esmalčio (St. Matjosaičio) *Sakalėlio*, matematikos iš M. Šikšnio, gamtamokslis iš M. Stankevičiaus, lotynų kalbos iš K. Kepalo ir kitų Vilniaus gimnazijos mokytojų paruoštų vadovėlių. Iki 1918 metų pabaigos Lietuvių Mokslo Draugijos vadovėliams leisti komisija yra spaudai paruošusi ir išleidusi net 56 vadovėlius lietuvių kalbai, istorijai, literatūrai, tikybai, geografijai, psichologijai, gamtos mokslams, matematikai, fizikai ir kitiems mokslams.

Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazija (kartu su Švenčionių lietuvių gimnazija, veikusia su pertraukomis nuo 1919 m. iki 1938 m., kada lenkų valdžia ją uždarė) lenkų okupacijos metais Vilniaus krašte buvo pagrindinė jaunimo (Nukelta į 2 psl.)

Kertinė Parasė

Braženas išaiškina tarybinės literatūros pranašumą

Ir vėl tarybinis proektorius nušvietė išeivių kultūrininkų nedorybes! Vytautas Kazakevičius rugpjūčio mėn. 3 d. *Literatūroje ir mene* giria Petrą Braženą, kuris, aptardamas išeivės kritikės Alinos Staknienės straipsnių apie A. Pociaus beletristiką, atskleidė Akiračių, Metmenų ir kitų išeivių leidinių „nesąžiningus“ tikslus. Dar išsamiau apie Braženą — Staknienės trikampį Kazakevičius informavo oriausioje partinės literatūros tribūnoje, Maskvos savaitraštyje *Literaturnaja Gazeta* (1985.VIII.28).

Braženo straipsnis vertas dėmesio. Jo autorius yra naujas partinio kritiko tipas, kuris savo oponentų nedaužo politiniu vėzdu, kaip visų partinių kritikų krikštatavis, labai liūdnamai prisimenamas Andriejus Ždanovas. Ne, Braženui labai rūpi estetinės, grynos literatūrinės vertybės. Kodėl tad jis nusprendė gaisrini laiką su išeivijos rašiniais ir, jo paties žodžiais, „kišti nosį“ į tai, kas tolimoje „literatūrinio intereso periferijai“? Braženas paaiškina, kad jis turėjo žengti tą žingsnį, nes „vidinei išeivijos rinkai“ skirtas straipsnis „nešvarus“, o „užsienio kolegė“ savo studija „meta šešėlį“ ant doro tarybinio autoriaus.

Kokia dramatiška akimirka! Kaip klasikiniame graikų teatre į sceną nusileisdavo dievai, taip čia partinis kritikas, atlikdamas savo „pilietinę pareigą“, nusileidžia į „nešvarų“ išeivijos kultūros pasaulį. Jis nusileidžia iš nepaprastų „tarybiniių“ aukštybių, tas „socialistinis žmogus“, kuris ir „suklaidintiems priešiškiems elementams“ nepagalii kelių savo vertingų valandų.

Braženo nusileidimas iš erdvių atspindi ir straipsnio stiliuje. Tie orūs periodiniai sakiniai, tas begaliniu pranašumu alsuojantis tonas, ta savo svorį žinančio žmogaus sintaksė. Įspūdinga, nors ir nelabai originalu: tokiu tonu paprastai kalba Maskvos vadovaujantys nomenklatūrininkai, su kantrumo ir mandagios pašaipos mišiniu užsieniečiams — neišmanėliams aiškinantys elementarias tiesas.

Susitelkime prie vieno jo sakinio, kuriame net ir kantarusis, ramusis Braženo balsas suvirpa. O suvirpina jį tai, kad, anot Braženo, užsienio interpretatoriai net tiesiai rankas į „socialistinio realizmo“ laimėjimus lietuvių literatūroje. Žvilgtelkime į tuos, Braženo žodžiais, „laimėjimus“ ir jo atstovaujamos literatūros „pranašumo“ pagrindus.

„Istoriškumas“, sako Braženas. Sovietinis „istoriškumas“? Santvarka, kurioje ištisi laikotarpiai ir asmenys paskelbiami neegzistuojančiais: kurioje Maskva nusprendžia, kokia lietuvių ar estų, armėnų ar uzbekų istorijos interpretacija yra teisinga; kurioje, kaip patsai Braženas neseniai nusiskundė, rašytojai nedrįsta imtis istorinių temų.

„Istikimybė istorinei tiesai“ — savo pranašumų sarašą tęsia Braženas. „Istikimybė“ — santvarkoje, kurioje ne rašytojai, bet politiniai vadovai nusprendžia, kas yra „gyvenimo tiesa“; kurioje „gyvenimo tiesa“, skirtinga 1952-ais, 1956-ais, 1964-ais, ar 1985-ais metais; kurioje Stalino, Brežnevo ar Černenkos lygio „autoriai“ paskelbiami genijais, išminties versmėmis ir literatūros turtintojais bei aiškintojais?

„Socialistinio humanizmo principų teigimas“, — prideda dar vieną „pranašumą“ Braženas. „Humanizmas“ santvarkos, kuri sunaikino daugiau nekaltų žmonių, negu bet kuri kita žmonijos istorijoje? Tas „humanizmas“, kurio paminklai stovi Mordovijoje? „Socialistinis humanizmas“, kurį pasipiktinę atmeta, italų, prancūzų ir kiti socialistai bei komunistai? „Tarybiniai“ rašytojai pranašesni, priduria Braženas, nes „su pasaulinės literatūros naujovėm susipažįsta iš *solidesnių šaltinių*“. Nesunku įsivaizduoti šį sakinį Vilniuje ar Kaune skaitančių rašytojų šypsenas. Jie gali „laisvai“ užsiprenumeruoti ar bibliotekose pasiskaityti pagrindinius užsienio literatūros žurnalus, iš bet kur užsisakyti bet kokias knygas — iš tokių aukštybių nusileido Braženas pamokytį išeivę

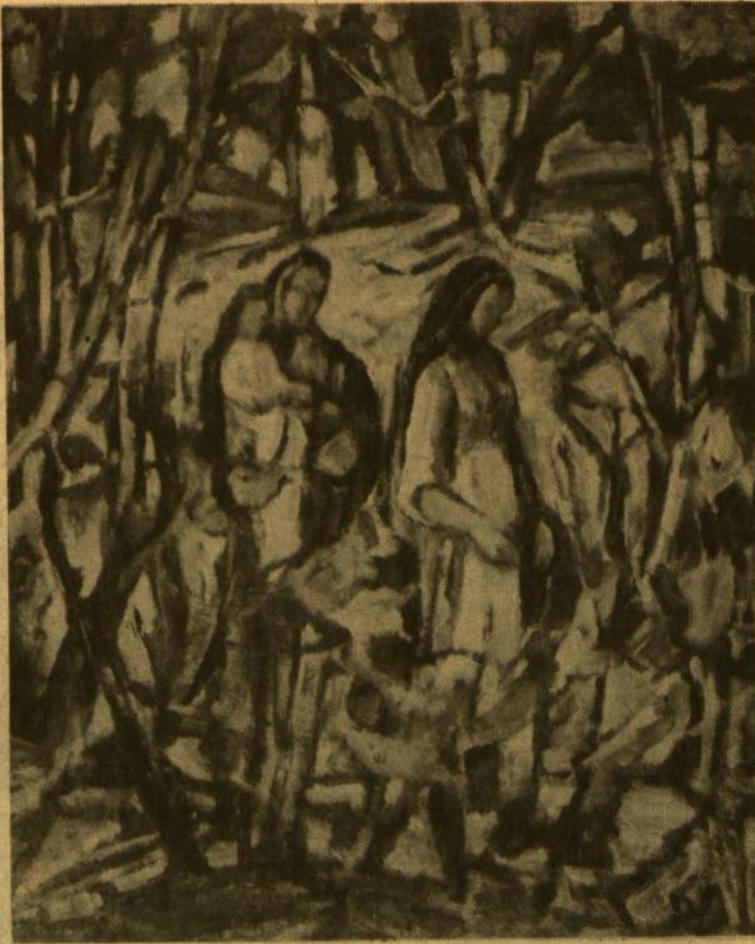
Dailininkės Reginos Ingelevičienės kūrybos raida

ALEKSANDRA
KAŠUBIENĖ

Kol dailininkė Regina Ingelevičienė dar buvo mūsų tarpe, man tekdavo jos darbus matyti tik grupinėse New Yorko dailininkų parodose. Iš tų retkarčiais matomų darbų buvau susidariusi įspūdį, jog dailininkės kūrybinė veikla buvo lyg ir išalusi tam tikruose stilistiniuose rėmuose. Tačiau kai teko pamatyti visus jos darbus, supratau, koks klaidingas buvo šis mano įspūdis. Peržvelgus visą dailininkės Ingelevičienės kūrybinę raidą, paaiškėjo, kad dailininkė dirbo giliu kūrybinio susikaupimo. Galima būtų net prileisti, kad ji sąmoningai vengė viešumos, kad tik izoliacijoje ji jautėsi laisva gvildenti darbo eigoje išskylančias formalines galimybes.

Dailininkės Ingelevičienės kūrybinę apimtį, tematiką ir nueitą kelią jos pomirtinės parodos kataloge apibūdina Rima Čerkeliūnienė. Aš norėčiau atkreipti dėmesį į vieną jos kūrybai būdingą bruožą, kuris nuolat įtaigavo dailininkės kūrybinę raidą. Tad žiūrint iš raidos taško, kūrinio tematika — ar tai būtų gamtovaizdis, ar buities scena, ar religinė tema — tarnauja tik kaip išėjimo taškas, arba kaip rėmas, kurio ribose dailininkė galėjo užangažuoti savo pojūčius bei estetines nuovokas, ir tuo būdu įsitraukti į kūrybinę akciją.

Visi vaizdinio meno kūrėjai operuoja tomis pačiomis išraiškos priemonėmis, kurios yra linija, spalva, masė, plokštuma, ir erdvė; ir iš to kaip kiekvienas dailininkas tas priemonės naudoja, susidaro jo ar jos asmeniškas stilius. Dailininkės Ingelevičienės pagrindinės išraiškos priemonės yra linija ir spalva. Jos darbuose spalva atliepia jausmus ir pojūčius, o linija įveda discipliną; linija naudojama arba atskirti vieną spalvą nuo kitos, arba duoti spalvoms konkrečių daiktų kontūrus. Kadangi Regina

Regina Matuzonytė-Ingelevičienė

Moterys (Aliejus ant masonito, 1958-1963)

Dail. Reginos Matuzonytės-Ingelevičienės tapybos darbų paroda Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje, dar galima pamatyti šį šeštadienį ir sekmadienį, spalio mėn. 19-20 d., nuo 11 v.r. iki 7 v.v.

Ingelevičienei šios dvi išraiškos priemonės atliko skirtingas funkcijas, jos viena kitai dažnai prieštaravo; jos darbuose apstu pavyzdžių, kur įtampa tarp spalvos ir linijos yra itin ryški, bet iš tokių įtampų gi ir gimsta meno kūriniai. Galima prileisti, kad dailininkės pastoviausiai kūrybinio akstinu kaip tik ir buvo įtampa, gimusi šių dviejų išraiškos priemonių susidūrimo, nes ši įtampa yra įsipilietinusi ir jos darbo procese, ir atsispindi visuose Ingelevičienės darbuose. Tos įtampos dėka dailininkė yra sukūrusi serijas darbų, kuriuose tai linija, tai spalva prasižymi stebėtinu veržlumu. Galima atsekti, kaip šio konflikto sankryžoje išsivystė ir toks savitas Reginos Ingelevičienės tapybos stilius.

Ta dvilypumo pradžia maty-

tiškumą ir kūriniui duodavo tematinį kontekstą bei konkretumą.

Išbaigtuose darbuose galima pastebėti, kaip giliai dailininkė Ingelevičienė buvo įsigilinusi į spalvos ir linijos santykį; iš tikro į vaizdinės tikrovės santykį su pojūčių tikrove. Darbai liudija, jog jos darbo eiga susidėjo iš pastangų tas dvi skirtingas realybės balansuoti. Darbo procese ji vietiškai storino ar tamsino linijų raizginį, stiprindama vaizdinę piešinio tikrovę; o kitur ryškino ar slopino spalvas, tokiu būdu valdydama ir linijų, ir spalvų išraišką. Šio proceso dėka kai kurie jos darbai yra išbalansuoti iki kiliminės minkštumos, kur linijų ir spalvų žaismingume jaučiame gilią harmoniją; ir kai kurie darbai aiškiai rodo, kaip arba linija, arba spalva perėmė dominuojančią išraišką ir užslopino kitą tikrovę.

Įdomu stebėti, kaip paskutiniame kūrybos etape spalva išsilaisvina iš linijų varžtos, kaip dailininkės įgimtas kūrybinis pajėgumas prasižymi laisvu vien tik spalvų žaismingumu. Šie paskutiniai darbai yra jau praradę daiktinį turinį ir daiktinę tematiką, ir tuo pačiu priartėja prie abstraktaus meno problemų. Dailininkės Ingelevičienės atveju tai natūrali išdava, o ne paviršutinis bandymas prisitaikyti prie vyraujančių šiuolaikinių meno srovių.

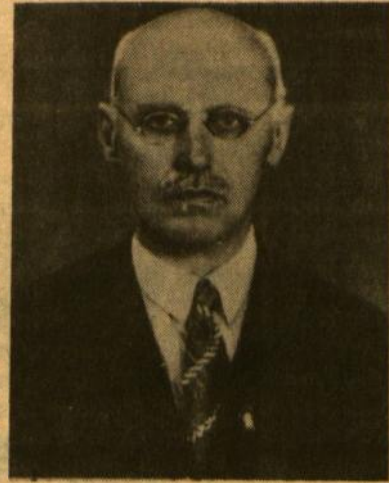
Ne mums spręsti, ar jos profesinis atsiskyrimas ir izoliacija padėjo dailininkei išvystyti kūrybinę potenciją, ar suvaržė jos įgimtą pajėgumą. Dailininkės nueitas kelias yra ypatingas tuo, kad, nežiūrint visų gyvenimiškų kliūčių, ji sugebėjo dirbti nuolat ir su retu atsidėjimu, klausydama tik savo pačios vidinio balso. Spalva ir linija jos rankose buvo kaip dvi gamtos jėgos, kurių konfliktą ji priėmė natūraliai, savo darbuose siekdama surasti tarp jų harmoniją. Ir taip, lyg ir netyčiomis, dailininkė Regina Ingelevičienė paliko mums brangintiną darbų rinkinį.

Pirmosios lietuviškos gimnazijos jubiliejus

(Atkelta iš 1 psl.)

Švietėja ir lietuviškos inteligentijos ugdytoja. Iki Lietuvai atgaunant Vilnių joje yra trumpiau ar ilgiau mokėsi apie 4000 jaunuolių; per 400 iš jų baigė gimnaziją ir gavę brandos atestatus siekė aukštojo mokslo Vilniaus ar kituose universitetuose. Dalis jų grįžo į lietuvišką kaimą mokytojauti ar dirbti kitokio lietuviško kultūrinio darbo. Žinoma, nemaža jų dėl persekiojimų ar kitų priežasčių slapta išvyko į Nepriklausomą Lietuvą. Šiandien Vytauto Didžiojo gimnazijos auklėtinių rasime visame pasaulyje — ne tik Lietuvoje, bet ir svetimuose kraštuose — visuose kontinentuose. Kai kurie jų yra pasiekę moksle aukštų pakopų, profesoriauja universitetuose, kiti įsitvirtino kitokiose specialybėse.

Galima būtų čia išvardyti didelį skaičių žinomų gydytojų, inžinierių, rašytojų, žurnalistų, menininkų, dvasiškių (net vyskupų, o gal ir kardinolų?) ir kitokių

Ilgametis Vytauto Didžiojo gimnazijos direktorius Marcelinas Šikšnys.

profesijų darbuotojų bei įvairaus lietuviško darbo veikėjų, kurie vaikystėje ar jaunystėje trumpiau ar ilgiau sėmėsi mokslo pagrindus iš Vytauto Didžiojo gimnazijos aruodų. Deja, ilgainiui jų eilės retėja, kasmet tenka atsisveikinti su Vytauto Didžiojo gimnazijos buvusiais auklėtiniais, iškeliaujančiais amžinybėn.

Daug vandens per tą 70-metį nuplaukė Nerimi į Nemuną ir Baltijos jūrą, daug reikšmingų istorinių įvykių —

džiugių ir skaudžių praūžė per senąjį Gedimino miestą. Laiko tėkmėje keitėsi Vytauto Didžiojo gimnazijos vadovybė, mokytojai, mokiniai, programa, būstinė, net pats gimnazijos vardas (dabar ji vadinama Vilniaus A. Vienuolio pirmoji vidurinė mokykla), tačiau jos nuopelnai, jos reikšmė, jos orumas neišblėso audrų verpetuose. Norime tikėti, kad Vytauto Didžiojo gimnazijos įpėdinė — A. Vienuolio vardo vidurinė mokykla, seka savo pirmtakės pėdomis: ugdo dorus, taurius žmones, nuosirdžius lietuvių. Jiems ir Vytauto Didžiojo gimnazijos auklėtiniais — veteranams linkime džiaugsmo, švenčiant to garbingo mokslo šidinio jubiliejų!

• Eglutė (1985 spalio). Lietuviškas laikraštėlis vaikams išėjimo. Leidžia ir spausdina Nekalčiai Pradėtosios Marijos Seserys. Vyriausiasis redaktorius — sesuo Ona Mikailaitė. Administratorė — Danguolė Sadūnaitė. Redakcijos ir administracijos adresas: Immaculate Conception Convent, Putnam, CT 06260. Prenumerata metams — 10 dol., atskiras numeris — 1 dol.

Lietuvių Centro Komiteto nuketėjusiems dėl karo šelpti 1915-1918 metų sudėtis. Sėdi (iš kairės į dešinę): kan. J. Kukta, E. Vileišienė, dr. A. Vileišis, dr. J. Basanavičius, A. Smetona, J. Kymantas, D. Malinauskas, kun. J. Stankevičius. Stovi (iš kairės į dešinę): A. Stulginskis, tarnautojas Jankauskas, kun. J. Bakšys, kun. V. Jezukevičius, J. Šernas, A. Žmuidzinavičius, M. Biržiška, kun. P. Dogelis, tarnautojas J. Siemaška ir kurjeris. Šio komiteto pastangomis buvo įsteigta Vilniaus lietuvių gimnazija.

Vacys Kavaliūnas

Paskutinis valsas

Gera būdavo gyventi prie Nemuno. Nuo pat ankstyvo ryto ir kada tiktai nori gali maudytis ar stovėti su meškere, žiūrėti į tyliai bėgančias bangas ir klausyti žydinčiose pakrančių liepose gegučių. O visų mieliausia — leistis baidare pavandeniu ir nieko negalvoti, o tiktai plaukti ir plaukti. Grįžtame, būdavo, su Petru Stelmoku iš universiteto vasaros atostogų ir nieko nelaukiame — tuojau baidarę ant pečių ir į kelionę. Visada pasiimdavome ir patefoną. Pasiėmėme Nemuno vidurį, užsidedame Štrauso „Mėlynojo Dunojaus“ valsą, ir skamba žaliuojančios pakrantės. O mergaitės, slėnių pievose grėbiančios sieną ir dainuojančios, sustoja, pasiremia ant grėblių, mojuoja rankomis ir šaukia: „Sustokite!“

Dažniausiai, būdavo, leidžiamės nuo Alytaus ligi Prienų, o kartais net ir ligi Birštono. O paskui kokias dvi ar net tris dienas prieš vandenį — ir daugiau pakraščiu brisdami, negu irdamiesi — atgal. Tada sustodavome ir pailsėti, kartais nueidavome ir pas tas šieno grėbėjas. O Stelmokas tose dainuojančiose pievose ir žmoną susirado — Prienų gimnazijos septintokę.

Tiktai vėliau, kai Stelmokas vedė, tos mūsų gražiosios kelionės nutrūko. Niekaip negalėdavau jo prikaltinti, nors vis, kai tiktai būdavo gražesnis oras, mėgindavau.

— Sakyk, Petrai, kas tau pasidarė? — klausiu vieną šeštadienį.

— Kaip tai man pasidarė? — pakelia

juodus antakius.

— Nenori pasiirstyti.

— Žinai, kad nenoriu.

— Ar bijai iš baidarės iškristi? Gi moki plaukti. O jei ir nuskestum, ar jau toks būtų didelis nuostolis?

— Nebūtų.

— Tai ir plaukiam. Tik pažiūrėk, koks puikus oras.

— Puikus, — pakelia jis galvą į viršų ir apsidairo. — Galėtume plaukti, bet tik su viena sąlyga.

— Kokia?

— Neimk tu to savo patefono.

— Kodėl?

— Nežinau, kaip čia tau pasakyt.

— Sakyk ir jau.

— Nenoriu to „Mėlynojo Dunojaus“ valsą.

— Bet tau jis labai patikdavo.

— Tai kas, kad patikdavo? Dabar aš negaliu jo pakęsti.

— Kodėl?

— Čia jau, žinai, kiek ilgesnė pasaka.

— Argi neturime laiko?

— Turime, tai turime, bet kaip čia tau... Žinai?

— Ką?

— Mane Marytė nuo to valsio atpratino.

— Žmona?

— O kas gi kitas.

— Tai argi ji nemėgsta muzikos?

— Mėgsta, mėgsta, kad nepaprastai. Bet čia, matai, išėjo kiek kitaip.

— Įdomu.

— Gimė tais metais mūsų Mindaugėlis. Ir, žinai, abudu iš namų išėiti negalime. Vaiko vieno nepaliksi. O tą pavasarį gimnazija kaip tik rengia vakarą. Vaidinimas, šokiai, bufetas, loterija — kaip ir visada per tėvų komiteto vakarus. Gauname ir garbės pakvietimą. Mokiniai atneša į namus.

— Tai ką, — sakau, — Maryte, eisime į balių.

— Į kokį balių? — pastato akis.

— Į gimnazijos.

— Vajė, vajė, Petrelai, ar tau galvoj negerai?

— Kaip tai man, — sakau, — galvoj negerai?

— Paliksime vaiką vieną, o mes į balių.

— Adelė pasaugos. Kam gi mes ją laikome?

— Tu gerai žinai, kaip ta tavo Adelė pasaugoja.

— Ims jau tam vaikui per kokias dvi tris valandas ir kas pasidarys.

— Eik, — sako, — jei jau taip labai nori, vienas ir baliavok, o aš vaiko ant svetimų rankų nepaliksiu.

— Vienam, — sakau, — nesmagu. — Bet širdyje apsidžiaugiu. Neik, manau. Vienam bus dar geriau. Visą vakarą galėsiu praleisti su Emilija.

— O kas tu Emilija?

— Kas? — atsidūsta Stelmokas. — Žinai, mergaitė, kuri man patiko ir prieš vestuves ir po vestuvių. Manau, kad mes vienas kitam buvome skirti. Bet, matai, išėjo kitaip. Vis tos mūsų kelionės...

— Pasakok, pasakok.

Tą vakarą išsipošiu, kad nepaprastai. Nauji marškiniai, lakuoti batai, užsienu pirtas kaklaraištis, frakas. Pasirodau ir žmonai. O ji: „Palauk, palauk! Duok, pataisyti kaklaraišti“.

— Rūpestingai išleidžia.

— Labai. Bet tai nieko... Nueinu. Salė jau pilnutėlė, dairausi Emilijos, o jos vis nematyti. Tiktai paskui, kai po skambučių susėdame, žiūriu pro apskrities viršinininko barzdą — buvo tada Alytuje toks su barzda — sėdi. Ir, žinai, negaliu atsižiūrėti — tokia ji man graži iš tolo.

— Iš tolo visos gražios.

— Gražios, tai gražios. Nieko nesakau.

Bet negali lyginti su Emilija... Sėdžiu kaip ant adatų ir laukiu, kad tik greičiau pasibaigtų tas vaidinimas ir prasidėtų šokiai. Prisibijau, kad ir kitas kas nenustvertų Emilijos. O ji šokėja, kad nepaprastai. Po vaidinimo ulonų pulko orkestras išsirikiuoja scenoje — ir suktnis. O po jo „Mėlynojo Dunojaus“ valsas.

— Įsivaizduoju. Koks jis gražus.

— Šokame su Emilija, sukamės užmiršę viską. Ir, žinai, toks džiaugsmas prisiglausti prie mylimos mergaitės, kad tu neturi supratimo.

— Suprantu, suprantu.

— Ir staiga pro to valsio garsus girdžiu — lyg kūdikis verkia. Paskui žiūriu — publika persiskiria, ir taku prie manęs ateina žmona su klykiančiu kūdikiu. „Te, — sako, — palaikyk“ — ir nueina. Paimu vaiką, stoviu vidury salės ir nežinau nei kur dėtis. Kūdikis klykia, o publika ploja kaip pasiučius.

— Nori, kad toliau groty.

— Kur tau! Iš džiaugsmo, kad aš taip sukompromituotas.

— O ką Emilija?

— Pastumia mane su panieka ir užraudus kaip aguona — pro duris. O kūdikis vis klykia. Manau, kad ji jam ką padarė — ignybo ar ką. Namie jis niekad taip neverkdavo.

— Argi jau ji ten gnybs savo vaiką.

— Nieko negali žinoti. Su moterimis visko būna. Tai dabar matai, kaip išėjo su tuo „Mėlynoju Dunoju“.

— Matau, matau.

— Ir dar ne viskas. Nueiname, žinai, vieną kartą su žmona į Naujų metų sutiktuves karininkų ramovėje. Ir kai tik orkestras užgroja tą valsą, tai toks rodos, iš pupų nevaromas ir dar į akis lyg ir draugas, kad prisidės delnus prie burnos ir kad užblaus ant visos salės: „Stelmoko valsas!“

— O jūs ką?

— Ką gi mes? Tuojau atsikėlėme ir viską palikę, nelaukę nei dvyliktos — pro duris. Ir parėjome namo visą kelią vienas kitam nei žodžio neištare.

— Gal buvo girtas?

— Negirtas. Už ką jis gers? Pyko.

— Už ką?

Emilijos buvo atstumtas. O ji vis kur buvus, kur nebuvus prie manęs. O viena kartą ir žmonai mane įskundė. Eina ji su Mindaugėliu vežimėly, o jis iš kitos gatvės pusės:

— Ponia Marija, tai kurgi Petrelį padėjote, kad jūs viena?

— Posėdy, — sako ji, — pas apskrities viršininką.

— Gražus posėdis panemunėje. Ir ne su viršininku, o su jo sekretore.

— O ką žmona?

— Vajė, vaje, ponas Steponai, tik ne taip garsiai. O tegu, — sako, — jie ten posėdžiauja ar ką daro. — O paskui namie, tai žinai...

— Tai gal jis pasakė, kad tu ir tame baliuje...

— Ką aš tame baliuje?

— Su Emilija.

— Nereikėjo nei pasakyt. Nujautė. Žinai, ji tokią intenciją turi, kad nepaprastai.

— Negi galėjo nujausti?

— Aš tau sakau. Ir ruošėsi iš anksto. Jau einant nam pro duris, pasiveja, pasikabina abiem rankom ant kaklo ir bučiuodama: „Pašokdink visas savo simpatijas“. O paskui matai, kaip ji mane pašokdino.

— Gražiai.

— Gražiai, labai gražiai. Ir visam gyvenimui.

— Tai ar daugiau niekad ir nešokai?

— Šokau, tik ne valsą. Valsas buvo paskutinis.

Literatūrinė popietė Sydnejuje

AVA SAUDARGIENĖ

Šių metų rugsėjo 15 d. Sydnejaus lietuvių klube įvyko literatūrinė popietė, suruošta Vyresniųjų skautų židinio. Programą, kuri užtruko apie dvi valandas, atliko būrys Sydnejuje gyvenančių poetų ir rašytojų. Gausiai susirinkusi publika šiltai pasitiko kiekvieną programos dalyvį.

Literatūrinio pobūdžio parengimai Sydnejaus lietuviams ne naujiena — pradėti ruošti pokarinių lietuvių nuo pat atvykimo į tolimą, pietų hemisferos žemyną. Juos ruošė šviesiečiai, literatai ir vėliau skautai. Šiuo metu Vyresniųjų skautų židinys yra stipriausia Sydnejaus lietuvių bendruomenės kultūrinė pajėga. Ši tradicinė židinio popietė — šeštoji. Ją organizavo vyresnieji skautai B. Žalys ir J. Zinkus, pravedė J. Viliūnienė.

J. Viliūnienė, ankstyvoje jaunystėje Kauno universiteto studentė, užsirekomendavo kaip nepamainoma koordinatore — pranešėja. Pergyvenusi tėvynės netekimą, gyvenimo audroje neprarado jaunatviško žavumo. Pradėdama popietę, jautriais žodžiais apibūdino jos reikšmę: „Paskendę svetimoje spaudoje, svetimų žodžių tvane, pasigendame savojo žodžio. O kada paprasto, kasdieninio žodžio neužtenka, pasitelkiame tuos, kurių lūpose tas žodis vaivorykštėm sušvinta. Šiandien tuo gražiuoju žodžiu su mumis pasidalyt visą būrys sidnėjiskų“.

Ne tik skaitomas, bet ir dainuojamas žodis pradžiuo pasiklausyti susirinkusius. Dviem atvejais literatų skaitymus pajavirino etnografinio būrelio „Sutarinė“ dainininkės. Ši vieneta, prieš savo mirtį, įkūrė Paulius Rūtenis, operos dainininkas, liaudies dainų mylėtojas, siekdamas supažindinti su būdinga mūsų tautos kūryba, atgaivinti meilę senoms lietuviškos dainoms, dainininkės, iš viso dešimt, tautiniais rūbais, nuometais, baltais kaip sniegas, nušvieta mažąja salę, o skambiai plaukiančios dainos nukėlė į lietuvišką pavasarį, kuris pas mus ateina rugsėjo mėnesį. „Sutarinė“ pabrėžė literatūrinės popietės lietuvišką charakterį.

Koordinatorės Jadvygos Viliūnienės sutikimu, pasinaudodama jos surinktais duomenimis ir apibūdinimais, pagal programos eigą paduodu trumpą kiekvieno dalyvio kūrybinį kelią. Programa pradėta neseniai mirusių autorių kūryba: Vinco Kazoko eilėraščių skaitė Irena Dudaitienė, o M. Mykoliaitytės-Slavėnienės — Margarita Kavaliauskienė.

Vincas Kazokas, pradėjęs rašyti ankstyvoje jaunystėje, plunksnos nepaleido iki staigios mirties. Gyvenimą pašventęs kūrybai, buvo žinomas kaip poetas, vertėjas, paskaitininkas, žurnalistas, ilgametis *Mūsų pastogės* redaktorius. Kūryboje ieškojo gyvenimo prasmės, straipsniuose bei vedamuosiuose gvildeno lietuviybės išlaikymo klausimus ir mūsų tremties problemas iki paskutinio atodūsiu. Atsisakyd su mumis beveik žodžio vidury. Išvertęs daugelį veikalų į lietuvių kalbą, išleido eilių rinkinį *Sapnų pėdomis*. Vinco Kazoko paskutinės kūrybos rinkinį spaudai ruošia jo našlė dr. Genovaitė Kazokienė.

M. Mykoliaitytė-Slavėnienė — mirusi 1982 m. Rašyti pradėjo gimnazijoje. Studente būdama bendradarbiavo daugelyje žurnalų. Nuo 1949 m. reikišėsi Sydne-

A. a. rašytojas Vincas Kazokas (miręs 1984 m. spalio mėn. 30 d. Sydnejuje). Spaudai ruošiamas pomirtinis jo kūrybos rinkinys.

jaus lietuvių kultūrinėje veikloje. Rašė Australijos ir užsienio lietuvių spaudoje, parengimuose dalyvavo su savo kūryba. Išleido poezijos knygą *Nežinomi keleiviai ir Putinas mano atsiminimuose*, (Nidos klubo leidinys). Jos kūryba pasižymėjo meile gimtajai žemei ir jaunystės džiaugsmu.

Antanas Skirka — mūsų plačiai pažįstamas poetas — rašytojas ir visuomenininkas. Rašyti pradėjęs pradžios mokykloje, vėliau savo rašinius spausdino daugelyje laikraščių ir žurnalų. Išvijojoje mokytojo savaitgalio mokykloje, aktyviai dalyvauja įvairiose organizacijose, plunksnos nepadeda. Išleido daug knygų — pasakojimų, legendų, poezijos, kurių tematika plati, šakota, apimanti Nepriklausomos Lietuvos gyvenimą ir tremtį. Jo kūryba būdinga lietuvišku kaimu, gyvu žodžiu. Pats autorius perskaitė ištrauką iš savo kūrybos.

Eglė Žižytė gimusi Australijoje. Čia augusi, mokslus ėjusi. Studijų ir gyvenimo praplėstas akiratis pagilino, subrandino jos kūrybą. Drašiais, bet subtiliais bruožais reiškia savo banguojančius jausmus, kuriuos ypač stipriai palietė susitikimas su Lietuva: jos poezija sužibo ilgesiu tėvų žemei. Eglės poezija, motinos E. Jonaitienės išverstą į mūsų kalbą, perskaitė jos sesuo Rasa.

Vitolis Dragūnevičius

B. Rauckienė

Skulptoriaus Vitolio Dragūnevičiaus darbų paroda atidaryta „Galerijoje“, Locust Valley, New York, 8 m. spalio mėn. 18 d. Vitolis Dragūnevičius yra baigęs École des Arts et Métiers Freiburge ir École Nationale Supérieure des Beaux Arts Paryžiuje. Šiuo metu jis gyvena New Yorke. Parodoje eksponuojami bronzinės skulptūros darbai — portretai.

Milda Kabailaitė-Dulhunly, kaip ir Eglė Žižytė, čia užaugusi. Prieš porą metų išleido poezijos rinkinį *Poetic License*. Jauna poetė, ją supančioje aplinkoje suranda skaidrių deimantų, kuriais pagauna skaitytojo dėmesį. Mildos eilėraščių, verstus į lietuvių kalbą V. Jakučio, skaitė Ginta Viliūnaitė.

Jurgis Janavičius po karo užsikrėtė kūrybine dvasia, pakliuvęs kurybingų draugų ratelin Freiburge. Pirmuosius skaidrius išspausdino *Literatūros lankuose*. Vėlesni eilėraščiai ir prozos raštai buvo spausdinti *Metmenyse*. Autorius savo kūryboje liečia tremtinio likimą, perleisdamas per intelektualinio apmąstymo prizmę. J. Janavičius pats skaitė savo eilėraščius.

Bronius Žalys — nenuilstamas, nuoširdus, pozityvus darbuotojas kultūrinuose renginiuose. Pažįstamas visiems, skautiška rašytojo plunksna pažįstamas ir kitų kontinentų lietuviams. Sunku ir pasakyti, kaip seniai Bronius Žalys reikišias mūsų. Jis ne tik bendradarbiauja spaudoje, bet ir redaguoja, esant reikalui pavaduoja *Mūsų pastogės* redaktorių, redaguoja *Skautų žodį*. 1983 metais išleido poezijos rinkinį *Apie žmones, žemę ir vėjus*. Tai giedros ir džiaugsmo poetas. Didžiųjų gyvenimo paslaptis ir problemas pasitinka gėrio ir grožio plotmėje, tyro žmogiskumo, nuoširdaus artumo prasiveržime, tėvynės prisiminimuose. Gyvenimas Broniui Žaliui užburtas džiaugsmas ir grožis, kurį jis mato ir liudesyje. Pats autorius paskaitė savo kūrybą.

Agnė Lukšytė — mūsų bendruomenėje pasireiškusi kaip mokytoja, aktorė, rašytoja. Bendradarbiauja lietuviškoje periodinėje spaudoje, išvertė keletą scenos veikalų. 1970 m. išleido novelių rinkinį *Kalnų vėlnias*, pavaizduodama tremties gyvenimą. Pati autorė paskaitė ištrauką iš novelės „Schizofrenikas“.

Juožas Almis Jūragis — poetas, literatūros kritikas, paskaitininkas, literatūros almanachų-antologijų redaktorius, periodinės spaudos bendradarbis, literatūros ir kultūrinių parengimų organizatorius. Neįmanoma jo kūrybinę veiklą apibūdinti

keliais sakiniais. Kaip pats pasisako, jo jaunystės planai ir siekiai sudužo karo audroje, atskirtam nuo namų „širdis ir siela visada alkana, ištroškusi tėvų dvasinio palikimo, kūrybinės galios, kuri trykšta iš gimtosios žemės“. Tokia nuotaika pasireiškia jo kūryba. Autorius paskaitė jaunystės polėkiuose sukurtus, nespausdintus eilėraščius.

Aldona Veščiuonaitė-Janavičienė, baigusi tapybą Freiburgo meno mokykloje, trumpą laiką tapė. Dažus iškeitusi į žodžio meną, savo meninį polinkį perkėlė į žodžių spalvas. 1976 m. išleido savo pirmą poezijos rinkinį *Žodžiai kaip salos*, kuris recenzentų buvo šiltai sutiktas. Šiuo metu JAV išėjo jos antra poezijos knyga *Aidincios upės*. Nesilaikydama Jablonskio sintaksės, poetė atskleidžia nesibaigiančias dimensijas, atidengia mūsų žodžiui naujas galimybes, suteikia naujas spalvas. Aldona rašo periodinėje spaudoje meno ir literatūros temomis, yra lietuvių kalbos lektorė etniniuose kursuose. Autorė paskaitė kelis savo eilėraščius.

Poetė Aldona Veščiuonaitė-Janavičienė, neseniai išleidusi antrąjį savo eilėraščių rinkinį „Aidincios upės“ (Chicago: Algimanto Mackaus knygų leidimo fondas, 1985).

Ava Saudargienė — rašytoja, pedagogė, vaikų teatro režisierė, tautinių šokių žinovė, žurnalistė. Nuo pirmųjų studijų metų įsijungusi į Kūno kultūros rūmų jaunimo auklėjimo veiklą, lektoriaudama Švietimo ministerijos kursuose pradžios mokyklų mokytojams ir vaikų stovyklose. Bendradarbiauja pedagoginiuose žurnaluose. Su išviettųjų banga atsidiūrusi Vokietijoje, Wiesbadene, vėliau Kassely, suorganizavo vaikų teatrą, ketverius metus buvo jo vadovė, režisierė, ir choreografė, paruošdama scenai veikalus lietuviškų pasakų motyvais. Apsigyvenusi Australijoje, Sydnejuje įkūrė vaikų teatrą, o vadovaudama tautinių šokių grupei „Gintaras“, Ava įvedė mūsų tautinį šokį į tarptautinę plotmę. Aktyviai bendradarbiauja vietinėje ir užsienio lietuvių periodinėje spaudoje. Šiuo metu įsijungė į Etninio radijo lietuvišką programą. Yra išleidusi porą profesionalaus turinio veikalų, du draminius veikalus vaikų scenai, dvi kelionių įspūdių knygas. Autorė paskaitė ištrauką iš Nidos knygų klubo Londone spausdinamos savo knygos *Naikinamieji*.

Savo skaitymu užbaigusi literatūrinės popietės programą, Ava Saudargienė dalyvių vardu padėkojo rengėjams — Vyresniųjų skautų židiniui, jo reprezentantams B. Žaliui bei J. Zinkui ir koordinatoriui J. Viliūnieni už subūrimą poetų ir rašytojų. Jadvyga Viliūnienė tarė padėkos žodį dalyviams už programą ir susirinkusiems svečiams. B. Žalys pakvietė visus bendrai kavutei, paruoštai židinio narių, šeiminkaujant Danutei Bižienei.

Leonardas Andriekus

ISIKŪNIJIMAS

Ar mušė būgnais Tau perkūnijos,
Ar žmogų meldė krikšto vėlės, —
Buvai į mūsų būtį isikūnijęs,
I giesmę vieverselio...

I būtį, kurioje net ir akmuo dejavo,
Laukuos apdegintas žaidų —
Tas mūsų skausmas buvo Tavo
Ir Tavo amžiais bus.

JEIGU TU NEBUDĖTUM

Tie vidurnaktiniai būtų per baugūs,
Jeigu tu nebudėtum sykiu:
Vakarais palengva užsimerktų aguonos
Ir nulenktų apsunkusias galvas jurginai,
Tik žmogus negalėtų
Visą naktį sudėti akių.

Už sapnus Tau jurginai dėkoti,
Atsimerktų liepsnom aguona,
Tik žmogus, niekuomet nesapnavęs,
Anoj pusėj nesisuveičiuves,
Kaip galėtų sustingusių būtį
Bepaversti daina?

VASAROS AKYS

Pažvelgiu į vasaros akis
Ir matau jose
Tėviškės saulėtą rugiapūtę:
Darbininkų minią laukuose
Ir save — vaikuti,
Droviai sveikinanti žemę
Karklo dūdele.

Bet vien Dievas tegirdėjo
Tos dūdelės gailų balsą,
Kai jis aukso varpų jūrom plaukė.
Topoliuos miegojo vėjas,
Pasqmonėj — kaukai. —
Vienas Dievas tegirdėjo
Karklo rauką,
Rudeniu artėjant!

Pažvelgiu į vasaros akis
Ir nustebintas matau
Ašarą ant jos blakstienų. —
Vasara, nejaugi tu dėl to verki,
Kad negroju karklo dūdele,
Nebekleidžioju raženom?

MES NEBIOJOM

Mes nebijojom tavo žvilgsnio —
Jis toks ramus,
Vargė juo guodėmės.
Regėjai Tu kiekvieną mūsų žingsnį:
Dorybes, nuodėmes,
Ir tik trumpai tepažvelgei žaibais,
Trumpai ugnim tesužibai —
Griausmingai prakalbėjai.

Tada gi motina,
Uždangčius langus,
Smilkydama šventom žolelėmis,
Silpnybės mūsų apgailėdavo;
Tada apjuosdavai vaivorykštėmis dangų
Ir visą Lietuvą,
Kuri, palaimiai nulyta,
Atrodė jau lyg nebe ta
Artojų žemė.

Ji skendo tyloje,
Dar tebelakstant lietuvi užruge
Vaivorykštės žaisme.
Tik senis kerdžius ožragiu
I krūvą saukė bandą. —
Tylėjome ir mes
Su spinduliuojančia žeme
Nuo Dievo žvilgsnio.

BUDINAI AUŠRAS

Nebuvai mums, Dieve, piktas,
Nesiuntei sunkių bausmių,
Nebijojome Tavęs sutikti
Pievoje prie upeliuko
Ir kaip tėvui išsakyti
Sielvartus, džiaugsmus.

Ten vanduo iš jūrų veržės,
Psalmės dusino sausra —
Čia sula mus girdė beržas,
Upės klausė jūros balso;
Čia, rasa lankas nuprausęs,
Budinai aušras...

VĒLYVA RUDENI

Dabar ilsėk ramiai,
Paukščius išleides, —
Ruduo jau toks vėlus!
Ruduo — toks išdaigus, o tavo veidas
Vis ta pačia ramybe dvelkia —
Ramybe apšarmojusių šilų.

Ir gulbės, ir lakštingalos,
Tau laiminant, išskrido
I saulėje dainuojančias šalis.
Ir jas, palmynuos išsklaidytas,
Tu vienu rankos mostu
Namo atsaukt gali.

Telforo Valiaus iliustracija Leonardas Andriekaus poezijos rinkiniui „Atmink mane, Rūpintojėli“.

Dabar bent nerūpės
Akli paukštyčiai —
Nelauks jie motinų lizduos. —
Nė aš Tavęs šį rytą negraudinčiau
Sermukšnių ašarom,
Jei neskaudintų saulės
Ūkuos ruduo.

JEI KARTAIS

Jei kartais ir pasakome,
Kad Viešpats Dievas miega,
Mes patys savo žodžiais netikim,
Tu nepyksti. —
Tu dar meiliau nusišypsai
Rugpjūčio saulės lūpomis
Rytai anksti,
Ir našūs dirvose javai,
Lyg susigėdę mūsų žodžių,
Nuleidžia galvas.

Jei kartais mes ir nukalbam,
Pamiršę tavo dovanas,
Nėra širdy
Nei abejojimo
Tai, lyg nekaltas rugio sušlamėjimas,
Lyg žaismas jo
Prinokusių laukuos,
Kai dalgiai, pjūčiai tinami,
Vidudienį suskamba, —
Kai artinasi metas javui
Ir saulei atsiveikinti.

VORATINKLIAI

Ankstyvą rudenį,
Kai skuba saulė Baltijon skandintis, —
Kiekvieną tokį rudenį
Traipais voratinkliais
Nuraizgo mano mintys
Visų laukų ražienas.

Ant tų voratinklių
Vandens lašelių milijonai laikos;
Ant tų menkų voratinklių
Suskilus žeri Baltija.
Ateina laikas:
Tu perplėsi akus
Ir savo rytmetį parodai,
Negestantį visatos
Širdyje.

Ant tų voratinklių
Aš pats laikausi;
Ant jų ir mano meilės žodžiai suverti.
Ant tų voratinklių —
Paminkly akmenys sunkiausi,
Ant jų diena,
Ant jų naktis...

PRIGLAUSK

Priglausk mane, Rūpintojėli,
Prie meile plakancios širdies,
Kaip Tu glaudi be krikšto vėlę,
Užbaigusį giedoti vieversėli, —
Priglausk! Bijau nakties.

Bijau užrūstinto dangaus —
Tu vienas mano prieglauda esi:
Žvaigždžių ir saulių žėresy,
Audrų ir vėtrų užesy —
Priglausk mane, priglausk!

Iš naujai išleistos poezijos knygos *Atmink mane, Rūpintojėli* (Brooklyn, New York: Pranciškoniai, 1985). Tai ankstesnio Leonardo Andriekaus eilėraščių rinkinio *Saulė kryžiuose* antroji versija.

Šypsojasi, kaip geležėlę praradęs

Spalio 5 d. Los Angeles Šv. Kazimiero parapijos salėje stebėjau Antro kaimo spektaklį. Nesisekė tą vakarą juoktis. Kelis kartus šyptelėjau. Ploti plojau. Kai aktoriumi nusmuko kelnės, nusistebėjau. Tai viskas.

Chicago juokdaryų programa buvo stambi, gerai apgalvota, vienalytė. Kur kas ilgesnė už „Saturday Night Live from New York“. Ir trigubai triukšmingesnė. Dvi spektaklio dalys tiksliai supjausytos į išties virtinę situacinių skiltelių. Eigos ratai riedėjo sparčiai. Viskas mezgėsi. Traškėjo. Kunkuliavo. Aktoriai plūso entuziastingai.

Situacijų motyvai bei pokalbiai, kad ir padėvėti vietomis, vis tiek kvepėjo aktualiu tvaiku. Meilė, seksas, skrybys, sušaržuotas mūsiškias dramos konkursas, tėvai ir vaikai, ekskursija, tarybiniai kuriozai, jų gaminių kokybė su plyštančiomis petnešom... Saturday Night Live gyno gerokai prailgusi radijo-vidio žinių juosta, kurioje buvus klebonas rodomas su Rūta Lee, o Bruno Markaitis su Rūta Kleva Vidžiūniene.

Taigi skiedrų juoko ugniai pakako. O mano veide tik vėsi šypseną? Negi buvau susirgęs sąmojo nevirškinimu? Negi tą vakarą apmaudo širšė įgėlė? Ar už lėtimą sumokėjau per brangiai? Ne...ne...nieko panašaus. Jaučiausi kaip ridikas. Sėdėjau salės vidury, įsispaudęs prie stalo su mieliais antros ir trečios jaunystės senjorais. Kadangi buvau išalkęs, smagiai kirtau tuos nykščio dydžio, ant krapštuko susmeigtus sumuštinukus, užgerdamas alumi ir atšilusiu baltu vynu. Salėje buvo tvankoka. Įvairūs pypkoriai užsimušdami pūščiojo taikos dūmus. Mano stalo

Antro kaimo kolektyvo nariai: Indrė Tolušytė, Eugenijus Butėnas, Edvardas Tuskenis, Vida Gilvydienė, Jūratė Jakštytė.

draugija, kaip dera pagarbiems, plazdėjo atlaidžia nuotaika. Žmonės išganingai žūrėjo į sceną.

Dabar jaučiuosi lyg ir kaltas, kad nesugebėjau reikiamai reaguoti į scenos linksmes. Programos dvilakščio paraštėje yra išpausdintas šitoks aforizmas: Juokingi esame ne mes, juokingas yra gyvenimas.

Šis sakiny skamba lyg antrakaimiečių prisipažinimas, įrodantis jų žmogišką vertę. Jie nesijaučia esą pakankamai juokingi. Jie žino, kad komiko talentas yra didelė retenybė. Pavyzdžiui, nūdienės Lietuvos scenoje grynų juokdaryų nematyti. Gal tik tas Zavaliauskas.

Nesižvalgykime į šalis, bet pripažinkim faktą, kad Antro kaimo vyrai ir merginos lietuviškuose baruose yra tikrai

unikalus. Jie egzistuoja tiek metų ir nuosirdžiai stengiasi prajuokinti mūsų įdiržusią publiką. Suprantama, publika tą vakarą pakankamai juokėsi. Protarpiais net reagavo šūktiojimais. Ypač tie artėliau prie scenos. Mano stalo žmonės buvo tik tolerantiški. Aš savo ruožtu nusimines dėl to, kad negalėjau juoktis.

Esu įsitikinęs, kad ilinīs žmogus per trumpą laiką tarpą gali pakelti tik ribotą sąmojo kiekį. Tuo tarpu antrakaimiečių tirštos išdaigos tęsiasi dvi valandas su kaupu. Anekdotiškų gabalų pabaigos („punch line“) užsiaklėsavo žaibiškai. Tada akimėju užtemdavo scena, pasigirdavo tranki lietuviškos estrados muzika. Nebuvo laiko atsikvėsti, taip sakant, ramiai suvirškinti aną žaibišką „punch line“ dešrigalį. Vėl ėjo

kita komedija. Po jos vėl triukšmas.

Jei vaidintojų tarsena gera ir diktija nebloga, tai balso tonacija ne visada vykusi, aplamai per vienoda. Dažni situacijų konfliktai perlektė rėksmingumu. Trūksta įvairnesnio ritmo, juo labiau ramaus, tyls bei judesiais paremto išdaigavimo. Nėra juokingų monologų. Vyrauja tirštas verbalizmas. Visi tik šneka, šneka, šneka...

Nepatariu šiuos mano išpūdžius imti už tikrą pinigą. Kaip sakiau, šiuo metu manyje slubuoja humoro pagava. Net apatinių kelnų rodymas scenoje manęs nė kiek nejuokina. Galbūt juokčiausi, jei bėkelnis komikas vaikščiotų ant rankų, ar šokinėtų per virvutę. Bet tam reikia igūdžio.

Pr. Visvydas

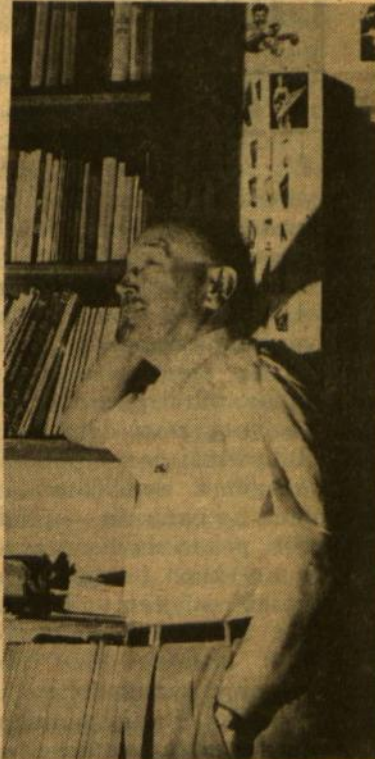
Terėsės Žilytės koncerto laukiant

„Prašu susipažinti — Teresa Zylis-Gara, Darius Lapinskas“ — taip mus supažindino Stuttgarte mano draugas vargonų virtuožas Jan Janca. Toliau paaiškino, kad tai sopranas iš Lenkijos, neseniai laimėjusi dainavimo premiją Muencheno tarptautiniame dainininkų konkurse. Kaip paprastai įvyksta per tokius susipažinimus, per daug nesiklausai ar neišgirsti pavardės — taip ir man beveik atsitiko. Jeigu nebūčiau dar kartą žvilgtelėjęs į tą gražią moterį — pasigėdau jos veide tos „šopeniška“ dominuojančios lenkiškos nosies. Po to bandžiau prisiminti jos pavardę — kažkas ne lenkiškai skambančio. Dar kartą užklausu, šį kartą jau besiklaudydamas atsakymo. „Teresa Zylis... Bet tai yra lietuviška pavardė“ — nutraukiau ją. „Taip, aš esu Teresė Žilytė iš Vilniaus“ — atsakė ji gražiai lietuviška tarme. Po to ji pasiliko dar pora mėnesių Stuttgarte, kur su manim intensyviai ruošėsi beartėjantioms operos teatru perklausom. Kadangi ji nemokėjo nei vokiškai, nei angliškai, o aš nemokėjau lenkiškai, tad kalbėjomės lietuviškai ir supratome vienas kitą, kiek žemaitis gali suprasti aukštaitę. Po operos teatru perklausom net šeši didesnieji Vokietijos teatrai pasiūlė jai darbą. Ji pasirinko Oberhauseno operą. Po to ėjo Dortmundas, Duesseldorfas. Šalia savo dainavimo operoje ji neapleido ir kantatų bei oratorijų dainavimo ir tai iš tikro atidarė jai duris į didžiulį pasaulio operų scenas. O tai įvyko štai kaip: garsusis vokiečių baritonas Fischer-Dieskau, išgirdęs Teresę Žilytę dainuojant viename iš tų koncertų, pakvietė ją kartu su juo iškorduoti Bacho Velykų oratoriją „Angel“ plokštelių formai. Tą plokštelę išgirdęs, austrų dirigentas Herbert von Karajan pakvietė Teresę Žilytę dainuoti Donna Elvira rolę Salzburgo festivalyje. Po to visas pasaulis norėjo girdėti Teresę Žilytę dainuojant tik šią rolę — įskaitant San Francisco ir Metropolitan operų kompanijas. „Nežiūrint kokia geniali Mozarto muzika, aš tos rolės nebegačiu daugiau pernešti“ — pasiskundė ji man, mums susitikus New Yorke. Išdainavo ji net penkiolika sezonų Metropolitan operoje ir, žinoma, negi dainuosi tą pačią rolę. Toliau ėjo Puccini operoje „Madame Butterfly“ titulinė rolė, Desdemona Verdi operoje „Othello“, Marschallin Strausso operoje

„Der Rosenkavalier“, Elisabeth Wagnerio „Tannhauser“, „Adriana Lecouvreur“ titulinė partija ir kitos. Pažvelgus į Terėsės Žilytės dainuotų rolių sąrašą, pradėsi pamažu suprasti ir įvertinti jos neeilinį muzikalumą, nepaprastai plačią emocijų skalę ir gerai subrendusią dainavimo techniką. Tačiau kas virš tų visų minėtų faktorių aukštai nepasiekiamai skraido lyg baltas debesėlis giedrame danguje — tai jos nepakartotino grožio balso tembras. *Opera News* kalba apie jį kaip apie kokį gardų, svaiginantį gėrimą; man jis primena balsą, atklydusį toli iš gilios Lietuvos senovės, kažką primenančio Milašiaus žodžius „tout au fond, tout au fond du pays lithuanien...“

Šiuo balsu ilgus metus grožėjosi New Yorko publika, žavėjosi visa Amerika, besiklaudydama Metropolitan operos radijo transliacijų, ne svetimas jis ir Chicago publikai, kur 1973 m. Teresė Žilytė pasirodė Lyric Operos scenoje, dainuodama Massenet operoje „Manon“ pagrindinę rolę su Alfredo Kraus. Toliau ėjo koncertai su Chicago Simfoniniu orkestru mieste ir Ravinijos festivalyje. Neseniai ji sėkmingai gastoliavo su „Deutsche Oper Berlin“ Los Angeles Puccini operoje „Tosca“, dainuodama titulinę partiją kartu su garsiuoju tenoru Placido Domingo. Dabar, atradus pora laisvų dienų savo koncertų ir operos pasirodymų perpildytame kalendoriui, atvyksta į Chicago savo pirmam solo rečitaliui, skirtam kazimierinės operos „Dux Magnus“ pastatymui paremti. Tai reto grožio gestas šios pasaulinio garso žvaigždės. Koncertas įvyks miesto centre sekmadienį, gruodžio 15 d. 3 v. po pietų First Chicago Center, kampas Dearborn ir Madison gatvių.

Darius Lapinskas

Prof. Juozas Žilevičius (1891-1985)

Muzikologijos archyvas ir prof. J. Žilevičius

Rūta Pakštaitė, kuri Baltimorėje studijuoja dainavimą, prof. Juozas Žilevičius parašė, šių metų birželio mėnesio viduryje atsiuntė laišką ir pageidavo atsiųsti J. Žilevičiaus mišrių juostelės nuorašą, nes senoji juostelė jau visiškai susidėvėjo.

Buvo kažkoks nuautimas, kad šį prašymą atidėlioti negalima. Tą pačią dieną suradau juostelę, nuvežiau pas A. Šlūtą; jis padarė kopiją ir birželio 22 d. ją išsiunčiau į Baltimorę. Tai buvo paskutinis Muzikologijos archyvo patarnavimas jo kūrėjui prof. Juozui Žilevičiui. Tikriausiai Juozas Žilevičius dar turėjo progą paskutinį kartą pasiklausti savo mišrių.

Kazys Skaisgirys

CAHIERS DE L'ARCHIPEL

Artėja Lietuvių foto archyvo paroda

Tradicinė metinė išvijos lietuvių fotografų paroda, ruošiamą Budrio vardo Lietuvių foto archyvo, šį rudenį vyks nuo spalio mėn. 25 d. iki lapkričio mėn. 3 d. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje.

Šalia fotografijų laisvomis temomis, siemet parodos lankytojų laukia naujovė — darbai, kurių tema „Lietuvio portretas“. Parodai besiruošiant fotografai buvo kviečiami padaryti portretus mūsų žymiųjų rašytojų, dailininkų, muzikų, visuomenininkų, kunigų, mokytojų, gydytojų, žurnalistų, aktorių, politikų ir kitų profesijų žmonių. Tai tokie mūsų visuomenės ryškieji asmenys, kuriuos lietuviai gerai pažįsta ir kuriuos galima identifikuoti pavardėmis. Portretų kategorijai bus taip pat priskiriamos nuotraukos, charakteringai vaizduojančios, pvz., lietuvi tėvą, motiną, senelį, senelę, mokinį, darbininką, tarnautoją, sportininką, prekybininką ir kt., kurie pažymėti tik bendru vardu — „Tėvas“, „Mokslininkas“ ir t.t. Portretai nebūtinai bus kilę tik iš studijos, bet ir iš kasdieninės aplinkos — namų, darbo, atostogų, viešo renginio. Svarbu juose išryškintas žmogaus charakteris.

Tik portretai bus parodoje vertinami ir premijuojami, ir juos atrinks patys parodos lankytojai. Jie bus prašomi balsuoti už joms labiausiai patinkamus portretus ar portretų seriją per visą parodos metą. Premijos bus įteiktos per parodos pabaigtuves sekmadienį, lapkričio mėn. 3 d., 3 val. p.p. Jaunimo centro kavinėje.

Kita staigmena, laukianti parodos lankytojų, tai veteranų fotografo Kazio Daugėlos iš Bedford, N.H. skaidrių montažas su pasakojimu „Mes prieš 40 metų“ — vaizdų iš pokario stovyklinio lietuvių gyvenimo Vokietijoje. Jo autorius Kazys Daugėla sako: „Per valandą parodai ir atpažinko tą laikotarpį, kurį dabar jau mes tik miglotai prisimenam,

Kuraičio raštų rinktinė paruošta spaudai

Ateitininkų Federacijos valdyba dar 1980 metais, Antano Vaičiulio silymu, nutarė pasirūpinti, kad būtų išleista prof. Prano Kuraičio, ateitininkijos pradininko ir ilgamečio Federacijos dvasios vado, filosofinių raštų rinktinė. Veikalui paruošti buvo pakviesti rašytojas Antanas Vaičiulaitis ir dr. Juozas Girnius. Jiems atiteko didžioji darbo dalis — surinkti ir atrinkti Kuraičio raštus, pasirodžiusius daugelyje žurnalų ir kitų spaudos leidinių. Tų raštų „medžiojimo“ ir redagavimo našta pasidėmė Vaičiulaitis, o dr. Girnius sutiko parašyti Kuraičio biografinę apybraižą ir talkinti Vaičiulaičiui savo patarimais. Stambiu talkos jnašu prisidėjo ir dr. Kazys Pempkus, pagelbėdamas surasti Kuraičio raštus daugelyje leidinių. Ilgai trukęs darbas jau užbaigtas. Veikalas paruoštas spaudai. Techniniu leidimu rūpintis pakviesta Ateities leidykla, kurios vadovybė jau prieš kelerius metus buvo sutikusi pagerbti mūsų žymų filosofą, ateitininkijos ugdytoją, išleisdama jį knygų pasaulį Kuraičio raštų rinktinę.

Kuraičio raštų rinktinės turinys yra toks:

I. Prano Kuraičio raštai:

1. Filosofija:

- a. Filosofijos supratimas ir jos santykiai su kitais mokslais
- b. Filosofijos santykis su religija
- c. Iš šių dienų filosofijos judėjimo
- d. Tauta ir jos filosofija

2. Gnoseologija

- a. Kas yra gnoseologija?
- b. Šių dienų gnoseologijos padėtis ir svarbesnieji joje orientacijos punktai.
- c. Svarbesnieji aristotelinės ir tomistinės gnoseologijos punktai
- d. Sv. Augustino gnoseologinės pažiūros

3. Ontologija

- a. Kas yra ontologija?

- b. Ar galima yra kritiška ontologija?

c. Būties sąvokos prasmė:

- Būties sąvoka apskritai. Jos kilmė ir prasmė.
- Apie mintines būtis ir nebūtį.
- Būties sąvoka yra transcendentalinė ir analoginė.

d. Tiesa kaip transcendentalinė būties ypatybė:

- Bendroji tiesos sąvoka.
- Ontologinė tiesa. Palyginimas jos su logine.
- Tiesa yra transcendentalinė būties ypatybė.

e. Apie gėrį kaip transcendentalinę būties ypatybę:

- Kas yra tie idealūs tipai, kurie yra norma mūsų sprendimui apie ontologinę tiesą?
- Gėris tobulina būtį, kuri jo siekia.
- Kokių būdu gėris tobulina būtį, kuri jo siekia?
- Būties sąvoka ir gėrio sąvoka nėra identiškos.

4. Filosofai

- a. Tomo Akviniečio reikšmė filosofijoje
- b. Blaise Pascal kaip filosofas
- c. Kanto reikšmė filosofijos istorijoje
- d. Dėl Kanto santykių su lietuvių
- e. Apie Hegelį ir jo absoliutų idealizmą
- f. Per Kantą į Nietzsche
- g. Desire-Joseph Mercier kaip filosofas
- h. Paul Natorp
- i. Rudolf Eucken
- j. Bergsonas
- k. Prel. Aleksandras Dambrauskas-Jakštas — filosofas ir teologas.

5. Ideologiniai straipsniai

- a. Nacionalizmas krikščioniškosios doktrinos šviesoje
- b. Auklėjimas ir pasaulėžiūra
- c. Jausmo religija

d. Šventasis Tėvas Pijus X

e. Ateitininkų judėjimo uždaviniai ir idejiniai pagrindai

f. Statant gaires ateičiai (Ruoštojo Ateitininkų kongreso 1940 metais belaukiant, iš XX Amžiaus 1940 m. birželio 17 d. laidos)

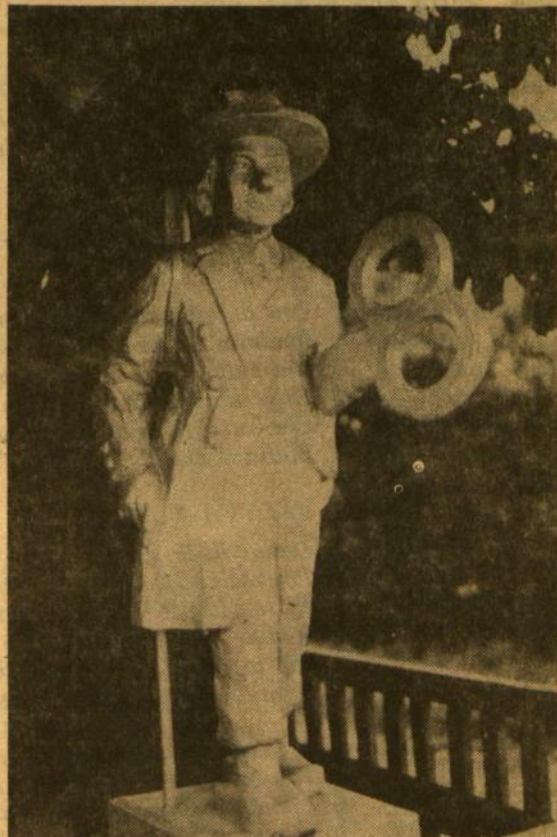
II. Pranas Kuraitis — dr. Juozas Girniaus apybraiža.

Toks turinys paruošto veikalo *Pranas Kuraitis: Filosofijos raštų rinktinė*. Ateities leidyklos vedėjas dr. Algis Norvilas jau painformuotas, kad veikalas paruoštas spausdinimui. Dabar lieka „ant-raeilis“ uždavinys: parūpinti leidyklai reikalingų lėšų. Šis

pranešimas tebūna pirmasis kreipimasis į visuomenę, visų pirma į tuos, kuriems Kuraičio atminimas ypač brangus ir vertas garbingo pažymėjimo. Yra dar nemažas skaičius buvusių Kuraičio mokinį, kuriems jo raštų išleidimas turėtų būti arti širdies. Atskiri asmenys, pasakyę Kuraičio raštų išleidimui bent 25 dol., bus veikalo prenumeratoriai. Tačiau laukiama ir tikimasi ir tikrų rėmėjų su šimtaine ir daugiau, jei kam tai įmanoma. Visi čekiai rašytini Lithuanian Catholic Federation „Ateitis“ vardu ir siųstini dr. Algijui Norvilui, 4036 W. 91st Place, Oak Lawn, IL 60453.

Juozas B. Laučka

Adolfas Damušis

Iš Budrio vardo Lietuvių foto archyvo 14-tosios metinės parodos: kairėje — Palangos Juzė Salantuosė, Kretingos raj., (liaudies meistro P. Kalendos drožinys); dešinėje Palangos Juzė p. stogeliu Nasrėnuosė, Kretingos raj., vyskupo Motiejaus Valančiaus gimtinėje (liaudies meistrė V. Majoro darbas).

Nuotraukos Stasio Žilevičiaus